

Rettsstillinger for parodier i nordisk rett

- det svenska perspektivet

Norsk forening for opphavsrett

2022.10.31

Jan Rosen

Professor i civilrätt

Stockholms universitet

DSM-direktivet, 2019/790, Artikel 17.7 andra stycket

Medlemsstaterna ska säkerställa att alla användare i varje medlemsstat kan förlita sig på följande befintliga undantag eller inskränkningar när de laddar upp och tillgängliggör innehåll som genererats av användare på onlinetjänster för delning av innehåll:

- a) **citater, kritik, recensioner,**
- b) **användning i karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte.**

citat, kritik och recensioner och användning i karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte

- Användare som laddar upp innehåll kan förlita sig på inskränkningar som avser *citat, kritik och recensioner* och användning i *karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte*.
- Dessa inskränkningar i upphovsrätten har tidigare ansetts *frivilliga* för medlemsstaterna att tillämpa.
- De görs nu *obligatoriska* inom de ramar som *direktivet* ställer upp – online-situation!.

Parodi – travesti – pastisch – (och satir) Begreppsproblem!

- **Parodi:** är vad?
- Råa, klumpiga, kommersiella förfoganden?
- Räcker med parodiskt ”syfte”? Förment syftande till parodisk effekt?
- **Pastisch** = ”verk som utgör medveten efterbildning”, SAO.
- Parodi – travesti – pastisch – satir: oklara uttryck, svåra och kanske direkt olämpliga att knyta till lagreglerade fenomen.
- Lagstiftare har överlag avstått från lagreglering – fåtal undantag! Svensk lag har ingen reglering för närvarande!

52 p § SvURL, prop. 2021/22:278, DSM, tjänsteleverantörers ansvar

Förslag till 52 p § URL:

En användare får, trots 2 §, tillgängliggöra verk för *citats*, *kritik* och *recensioner* och i *karikatyr*-, *parodi*- och *pastischsyfte* på en tjänst som avses i 52 i §.

Notera att ”syfte” räcker!

prop. 2021/22:278, s 264

- Inskränkningarna ska ges en tolkning som är förenlig med *just detta sammanhang!*
- Men även med utgångspunkt från de *intressen* inskränkningen avser att tillgodose och
- utifrån *trestegsregeln* - rättsinnehavarens intresse att inskränkningar endast tillämpas i vissa särskilda fall, som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarnas legitima intressen.
- Innebörden av begreppen citat, kritik och recension respektive karikatyr, parodi och pastisch ska tolkas i enlighet med deras *normala innebörd*.
- Begreppen är *obligatoriska* inom de ramar som DSM-direktivet ställer upp!

Svensk upphovsrätt erbjuder viss citaträtt enligt lag och domspraxis har erkänt parodi som undantag eller som eljest tillåtet.

- Inte självklart att det utrymme som DSM avser att ge användarna sammanfaller med det utrymme som ges av de tidigare (frivilliga) inskränkningarna i Infosocdirektivet som kan ha förverkligats i svensk rätt.
- Vad gäller DSM-direktivet är det fråga om *obligatoriska* inskränkningar som gäller specifikt och endast i *onlinemiljön*.
- Ett *generellt* parodiundantag (eller citaträtt) måste utredas särskilt – nu föreslås bara lagreglering för att tillgodose krav på grundval av artikel 17.7 DSM.

- (i) DSM-direktivet ger inga definitioner!
- (ii) EUD definierar bara **citat** och **parodi**
- (iii) Vissa anvisningar i EU-kommissionens vägledning

- **Pelham, EU:C:2019:624: Citat se vid p 64 och 70**
- **Deckmyn, EU:C:2014:2132: Parodi**
- **EU-kommissionens vägledning, COM(2021) 288) om artikel 17 i direktivet 2019/790, s 20**

Mål C-201-13, EU:C:2014:2132, Deckmyn, definition av parodi

Artikel 5.3 k i direktiv 2001/29 ska tolkas så, att en parodis väsentliga kännetecken är att den **(i) erinrar** om ett existerande verk, **(ii) märkbart skiljer** sig från detsamma, **(iii)** har ett **humoristiskt** eller förlöjligande syfte.

Parodin behöver dock **(iv) inte** uppvisa egen *originalitet*, men måste **(v) skilja sig** så mycket från originalverket så att parodin rimligen tillskrivs annan än originalverkets upphovsperson, och måste **(vi)** avse eller *relatera till* originalverket eller **(vii)** så måste *källan* nämnas till det parodierade verket.

Mål C-201-13, EU:C:2014:2132, Deckmyn

- Artikel 5.3 k i direktiv 2001/29/EG, Infosoc, ska tolkas på så sätt att begreppet parodi i den bestämmelsen utgör **ett självständigt unionsrättsligt begrepp.**
- Men Art. 17 DSM kräver bara ett parodibegrepp för detta direktivs ändamål!

Deckmyn: Nationell domstol avgör

Om den omtvistade teckningen uppvisar ovannämnda väsentliga kännetecken för en parodi ankommer det på den hänskjutande domstolen att, med **hänsyn tagen till samtliga omständigheter** i målet, bedöma huruvida parodiundantaget enligt artikel 5.3 k i direktiv 2001/29 tillämpas på ett sätt som respekterar denna skäligen avvägning.

Svensk modell: nytt verk eller parodiundantag

- När det gäller användning i karikatyr-, parodi- eller pastischsyfte kan det konstateras att svensk rätt inte innehåller någon uttrycklig sådan inskränkning.
- Bearbetningar av verk i bland annat parodiskt syfte har dock ansetts kunna utgöra nya och självständiga verk och därmed har man redan av det skälet kunnat fritt använda verk på det sättet.

Parodi som inskränkning

- I rättstillämpningen har den svenska lagstiftningen dessutom i några fall getts en EU-konform tolkning i enlighet med direktivet om upphovsrätten i informationssamhället och parodier bedömts utifrån den inskränkning som föreskrivs där (Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen, dom 2019-07-15, mål PMT 1473-18 och rättsfallet NJA 2020 s. 293, **Mobilfilmen**).
- I ett annat fall, som gällde straffrättsligt ansvar, bedömdes dock parodier utgöra nya och självständiga verk i enlighet med tidigare svensk praxis (Svea hovrätt, Patent- och marknadsöverdomstolen, dom 2021-06-23, mål B 12315-20, **En Svensk Tiger**).
- PMD baserade dock sin dom på EU-konform inskränkning.

En Svensk Tiger – PMÖD, B 12315-20

PMÖD dom
210623

Parodi?

”Ny mening” - nytt självständigt verk?

NJA 2017 s. 75 Svenska syndaböcker

Markus Andersson

Jonas Lemberg

Särskild verkshöjd/originalitet vid parodi eller för att uttrycka annan ”mening”?

- Ambitionen att tillgodose yttrandefriheten – grundrättighet enligt EU:s charta - i form av parodiska uttryck motiverar ett lågt (försumbart) krav på originalitet?
- ”Ny mening” som grund för självständig/originell skapelse?
- Verksbegreppet dock harmoniserad EU-rätt!